

აკა მორჩილაძის „ობოლეს“ ზოგიერთი ენობრივ-სტილისტიკური ასპექტი

წიგნაძე შორენა

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/tuw.2022.13>

აბსტრაქტი. აკა მორჩილაძე ნაწარმოებში აღწერს ბევრისათვის კარგად ნაცნობ ისტორიულ ამბავს და მას თავისი შემოქმედებითი ხიბლით გადმოგვცემს. ვკითხულობთ „ობოლეს“ და ჩვენ თვალწინ ცოცხლდება წარსული, წარსული სადაც დროსა და სივრცეში მოგზაურობის არნახულ შესაძლებლობასთან ერთად, გვიჩვენებს შეგრძნებების არნახულ ხიბლს, რომელიც წარმოსახვაში გაჩენილ სახეებს დაუვიწყრად აქცევს. ავტორს აქვს საოცარი გადმოცემის სტილი, რომლის საშუალებითაც ახერხებს მივიდეს მკითხველის გულამდე და მასში გადმოცემული მოვლენისადმი ინტერესი აღძრას.

აკა მორჩილაძე თავის ნაწარმოებებში ხშირად იყენებს დიალექტურ ლექსიკას. დიალექტურ ლექსიკასთან მიმართებით აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მწერალი ერთ ნაწარმოებში ერთ კონკრეტულ დიალექტს კი არ იყენებს, არამედ იგი გვთავაზობს სხვადასხვა დიალექტს შერეულად. რასაც ვერ ვიტყვით „ობოლეს“ შემთხვევაში, აქ ავტორი უპირატესობას ანიჭებს ლეჩხუმურ დიალექტს, ნაწარმოებში გამოყენებული დიალექტური ფორმების უმეტესობა წარმოდგენილია სწორედ ლეჩხუმური დიალექტისათვის დამახასიათებელი ფორმით.

ნაწარმოებში ვხვდებით დიალექტებისათვის დამახასიათებელ ისეთ ფონეტიკურ პროცესებს, როგორცაა ასიმილაცია. ასიმილაციურ ცვლილებას განიცდიან აი, ოი→ეი, აუ→ოუ, ეუ→ოუ ხმოვნები: **გეიხარა, შოუშვა, ჩოურბინე, ჩოუჯეი და ა შ.**

ნაწარმოებში დადასტურდა:

ბგერის გადასმია: **ნავხე;** ბგერის განვითარება/გაჩენა: **ჩნდება ვ ბგერა ო-ს წინ“: ვორი, ვორვე, ვორსართულიანი.** სახლები. ოთხი ტრუბა, ორი გაჭრა.... **ვორ-ვორი** ხვოსტიკი ხომ უნდა.

ვხვდებით ბოლოკიდური თანხმოვნის ჩამოცილებას/დაკარგვას. ხშირად გვხვდება ქვეწყობილი წინადადება, სადაც **რომ** კავშირის ნაცვლად გვხვდება **რო.**

ხშირად და ზმნისწინის მაგივრად მწერალი იყენებს **ჩა, მი** ზმნისწინებს.

აკა მორჩილაძესთან ხშირად სახელი ნაწარმოებია კნინობითი ფორმის მაწარმოებლების დართვით, რაც ერთგვარად დამახასიათებელია დასავლეთ საქართველოს გარკვეული დიალექტებისათვის. კონკრეტულად ა-ს მაგივრად

გვხვდება -ე, რომელიც რთულდება და წინ უჩნდება -ი, -იკ, -იკ-ი, -იკ-ელ, -იკ-ო სუფიქსები:

აკა მორჩილადის ნაწარმოებში „ობოლე“ ხშირად ვხვდებით ცოცხალი სასაუბრო მეტყველებიდან აღებულ ისეთ ლექსიკურ ერთეულებს, როგორებიცაა ჟარგონები და ბარბარიზმები. მათი განმოყენებით მწერალი ტექსტს სძენს დამატებით სემანტიკურ თუ სტილისტურ იერს, აძლიერებს ექსპრესიას. ამგვარი საშუალებების გამოყენებით სათქმელი იძენს ირონიის, ხუმრობის ელფერს.

საკვანძო სიტყვები: „ობოლე“, დიალექტი, ფონეტიკა, ბარბარიზმები, ექსპრესია.

აკა მორჩილადე „ობოლეში“ აღწერს ლექსუმში არსებულ ციხე-სიმაგრე მურს, მასთან დაკავშირებულ ისტორიას, ბავშვობის მოგონებებს. ერთ-ერთი მოგონება უკავშირდება საბრძოლო იარაღს, თოფს, რომელსაც ავტორმა „ობოლე“ დაარქვა. როდესაც აკა მორჩილადის სხვა ნაწარმოებებს ვკითხულობთ, დიალექტურ ლექსიკასთან მიმართებით აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მწერალი ერთ ნაწარმოებში ერთ კონკრეტულ დიალექტს კი არ იყენებს, არამედ იგი გვთავაზობს სხვადასხვა დიალექტს შერეულად. რასაც ვერ ვიტყვით „ობოლეს“ შემთხვევაში, აქ ავტორი უპირატესობას ანიჭებს ლექსუმურ დიალექტს, ნაწარმოებში გამოყენებული დიალექტური ფორმების უმეტესობა წარმოდგენილია სწორედ ლექსუმური დიალექტისათვის დამახასიათებელი ფორმით.

ყველა დიალექტს ახასიათებს თავისებური ენობრივი იმუნიტეტი, რაც განაპირობებს სამეტყველო თავისებურების შენარჩუნებას (ჯორბენაძე, 1989, 40). დიალექტების ენობრივი მახასიათებლები ნაწარმოებში წარმოჩინდება მწერლის მიერ პერსონაჟთან საუბრის მომენტში. ამ მხრივ საკმაოდ მრავალფეროვანია აკა მორჩილადეს „ობოლე“. მის ნაწარმოებში ვხვდებით დიალექტებისათვის დამახასიათებელ ისეთ ფონეტიკურ პროცესებს, როგორიცაა ასიმილაცია. იგი არის ნაწილობრივი ან სრული, როგორც კონტაქტური, ასევე დისტანციური. ასიმილაციურ ცვლილებას განიცდიან აი, ოი→ეი, აუ→ოუ, ეუ→ოუ ხმოვნები: დამბლა ქონდა ბოვშობიდან და ვერ იარა და ვერ გეიხარა, მოკვტა ადრე. ხშირია მაგალითები სადაც ზმნისწინისეული ხმოვნები განიცდიან ასიმილაციას: შენ სახლში არ შოუმვა შენ. თუ დარბიხარ, ვერ ჩოურბინე ჭიშკარს? ქუთეისიდან დოუძახებენ ხალხს. მიიბან-მეიბანე ეხლა და გადევიდეთ ჩვენთან. მიდი ჩოუჯექი შუაში. შენ ადგილზე, ბიჭო, კი არ ჩოუჯდებოდი, ჩოუწებოდი შუაში. მშიერი, ჩოუცმელი, ტურტლიანი ბოვშეები. ბოშო, უყურე პარსვა დოუწყია-თქო. თოვლს მაგი ვეღარ გოუძლებს.: რო ამევივლიდი სკოლიდან. მამაჩემი ჩამევიდა გადასახლებიდან. ვიფიქრე, არ ჩამევიდეს მადონიე საგასვენებო-თქო. ხმოვნების გარდა ასიმილაციას განიცდის თანხმოვნებიც და გვაქვს ნაწილობრივი ასიმილაციის მაგალითები: არ იფიქრებს ჭირისუფალი, შე კვტარძლო, რალა სვარკა აგიტყდა ამ ჩვენს კუთხეშიო? მე მელაპარიკა ერთხელ ბაბუაშენის წამლების ამბავზე. ყაზარმულზე ვართ სამშაფათიდანო.

ნაწარმოებში დადასტურდა:

ბგერის გადასმა/მეტათეზისი: საცხა იყო, მე მაინც ვერ **ნავხე**, მეძინება.

ბგერის ჩართვა: ჩნდება **ვ** ბგერა **ო**-ს წინ“: **ვორი** სასროლი ასე ქონდა ჩალაგებული. **ვორვე** ამგენისიყო მაგენი. მაშინ სა იყო **ვორსართულიანი** სახლები. ოთხი ტრუბა, ორი გაჭრა.... **ვორ-ვორი** ხვოსტიკი ხომ უნდა.

გვხვდებით ბოლოკიდური თანხმოვნის ჩამოცილებას/დაკარგვას. ხშირად გვხვდება ქვეწყობილი წინადადება, სადაც **რომ** კავშირის ნაცვლად გვხვდება **რო**. არის მაგალითები, როდესაც ბოლოკიდურ თანხმოვანთან ერთად დაკარგულია თავკიდურა თანხმოვანიც: **რო თლა** გალავნის ამბები აინტერესებთ. **რო** ამევიდოდი სკოლიდან და დევინახავდი ტალავერს ქვეით, ასე **რო** გახედავდი, ფოთლებს შუა **რო** იჯდა ბალკონში... **რო** დაედება თოვლი, არ ვიცი... ეხლა მაგი ყველე **რო** გამოცვალო, კაი ის იქნება. **რო** წამეიგანაძემა და აბა მე ნამუშევარი ვარ აბა წნევა გამიზომეო. უჩაიესათვის **თლა** სულერთი არ არის, **სა** წევს ბაბუაშენი? **სა** მიპოვა ამ შობელძალღმა? **სა** დადიხარ, იკაია **სა** მიდიხარ, ბოვშო? თანხმოვანი იკარგება სიტყვის შუადან ხმოვნებს შორის: **შეილება** წავიდე? დასპირტულია, ბიჯო, კაი **სალა** არი ჩვენში. **როის** მიხვალ უკან? - **კაათ** ხარ, - შემანჯღრია კოწომ, - **კაათ**, **კაათ**. **წამოი**, უნდა გაგაცნო გოგოებიო.

მწერლისეული სტილის შექმნას ემსახურება ზმნისწინთა თავისებური გამოყენება. ხშირად **და** ზმნისწინის მაგივრად მწერალი იყენებს **ჩა**, **მი** ზმნისწინებს, მაგალითად: **ჩათრობა** ვერც მოვასწარი... ჰოდა, ჩემი ცოლი სამსახურში მიდიოდა და ტელეფონს **ჩახედა**. იქანე ვეხმარეთ გუშინ მთელი დღე, ისედაც მუშების ჩამოყვანა უნდა, რაღაცეებია მისამთავრებელი...

რიცხვით სახელებთან რიგობითი რიცხვითი სახელის მაწარმოებელი პრეფიქსი **მე**-ს ნაცვლად ავტორი იყენებს **მი**- პრეფიქსს: **მიორე** კიდო, რა მეხატრება რო, მე რო ჩავრთავ ამას, ამან იცის დენის თამაში...

ხშირია შემთხვევა, როდესაც **ობ** თემის ნიშნის მაგივრად ავტორი პერსონაჟის მეტყველების დროს იყენებს **ოფ/ეფ**-ს. სიტყვის ბოლოკიდურ პოზიციაში მჟღერი **ბ** ყრუვდება და გვამლევს **ფ**-ს, რაც ასევე დამახასიათებელია დიალექტისათვის:

- მეუბნება, რავა არ წამომყვება, ირაკლიე ბიძიე, სახელს რო **უხსენეფო**.

- ე, ქალო, ნუ **მაზიდიეფ** ეხლა შტოფებს და ხო **იცნოფ**? - არ ვიცნობ, ისე მახსოვს.

-ეგი არი, რავარც მე შენ **გიყურეფდა**...

გვხვდება მაგალითები, სადაც ვითარებითი ბრუნვის ნიშნისეული **დ**-ს ნაცვლად მწერალი იყენებს **თ**-ს: არ მობრუნდა და დარჩა გრიგოლი მის **შვილათ** და ასე ვიცოდით მარტო სახლში ჩვენ მარა კაცის **რაღაცნაირათ** მიღება იცოდა. მაგრამ ეგრე **იოლათ** შეუხედიათ იმათ პოლკოვნიკ გარდაფხადისათვის. ჩემი სწავლება რათ გინდა, მარა ბაბუციეს **უნახავათ** არ წახვიდე. **კარქათ** ხარ, თვალი არ გეცეს.

აღსანიშნავია მრავლობითი რიცხვის მაწარმოებელი **-ებ** სუფიქსის გამოყენება იქ, სადაც გრამატიკულად ამის საჭიროება არ არის: ნიკა წავიდა თავის **კალიფორნიებში**. - არ მახსოვს ასეთ რამეებზე **მგზნებარებები** გამოეჩინოს. ჩვენს სამშობლოში ცხელი **ზაფხულები** და თოვლში ჩაფლული **ზამთრები** იცის.

აკა მორჩილაძესთან ხშირად სახელი ნაწარმოებია კნინობითი ფორმის მაწარმოებლების დართვით, რაც ერთგვარად დამახასიათებელია დასავლეთ საქართველოს გარკვეული დიალექტებისათვის. კონკრეტულად ა-ს მაგივრად გვხვდება -ე, რომელიც რთულდება და წინ უჩნდება -ი, -იკ, -ულ-ი, -იკ-ო სუფიქსები: ეგ იყო მამაჩემის ომისდრინდელი ამხანაგი და გჯუფელი, **მუთუე**. შენ გენაცვალე, შენ, - თქვა **ვარლამიემ**. **ნეთელიკეს** ქე ვუთხარი და ამეიმასქმნიდა რაცხას. მე მიყვარს **ვარლამიე** და **ნეთელიკე**. **ჯეკაიემ** ეიწყვიტა და **რეზოის** ველოდებით. ეს იყო ჩემი ბავშვობის მეგობარი **დათულიე**. **მადონე** იყო **ომდარიეს** შვილი. ამ წუთებში გადმევედი, - გაიცინა **ნათელიკემ**.

აკა მორჩილაძის ნაწარმოებში „ობოლე“ ხშირად ვხვდებით ცოცხალი სასაუბრო მეტყველებიდან აღებულ ისეთ ლექსიკურ ერთეულებს, როგორებიცაა ჟარგონები და ბარბარიზმები. მათი განმოყენებით მწერალი ტექსტს სძენს დამატებით სემანტიკურ თუ სტილისტურ იერს, აძლიერებს ექსპრესიას. ამგვარი საშუალებების გამოყენებით სათქმელი იძენს ირონიის, ხუმრობის ელფერს. ჟარგონებსა და ბარბარიზმებს მწერალი ქართული ენის ყალიბში აქცევს. მათ ვხვდებით მრავლობითი რიცხვის ფორმით, ზმნისწინ დართულს, უფროობითი ხარისხის მაწარმოებლით, სხვადასხვა ბრუნვის ნიშნით გაფორმებულს და ა.შ. მაგალითად: რო წარმოვიდგინე იმ ბულსა და უბედურებაში მაგის ნანგრევები და მერე კიდევ როგორ ეზიდებიან **გრუზავიკებით**. მე და ჩემი ძმა კი მიგვასიკვდილა, რო დავხვდით **ნაკოლკებით**... აი, ასეთი **სუპერმარიაჟული** საჩუქარი იქნებოდა ეს თოფი გოტისთვის. და ეგ არის ხოლმე სახიფათო და დაჟე **უაპასნესი**. სიმართლე ითქვას და სხვის ამბავში **ჟელეზნი** ვარ, სამარე. მე კი ხელკავი გამოვდე უჩაუს და დარდიმანდული **პახოდკით** გამოვწიე განზე.

ნაწარმოებში ირონიისა და ექსპრესიულობის გასაძლიერებლად ავტორი ხშირად მიმართავს შედარებას. შედარების დროს გამოყენებულია როგორც ვით თანდებული, ასევე **ფერი, როგორც, ჰგავხარ, რაღა, ისე-თითქოს** ერთეულები: გრძელი, თხელი და სადაფებით გაწყობილი კაჟიანი თოფი, ასეთი იყო, **პრინცესა დიანასავით**. იმის ხევხუვში კიდევ ძველი **ბარაკით** სახლებია კლდეებზე მიყრილი. რო ვიფიქრე, ავაშენე ოჯახი, დავჯდები ახლა, გედევიდებ ფებს ფეხზე, ვიცხოვრებ სიამტკბილობაში-თქო, ე მაშინ მევიდნენ ეგინი და დამტოვეს **გალოკილი ამ თითივით**. ამეირჩიე კაი დედალი და წავაგდებინებ თავს **სადამ ხუსეინივით**. ქმარი გყავდა და მიდევდი უკან **ხბორივით**. **მკვდრისფერი** თალები და მოზანზარე სააღლუმო მოედანი თავს ზემოთ რჩება. ნარდი ღია **შემოდგომისფერია**. ჰოდა, იმ მიდასმოჩი ჩადიოდა ერთი დაკლაკნილი მოსახვევი და **ფორთოხლისფერი** ლამპიონნი მეტად მოგუდულად ანათებდნენ იმ მისახვევს. **ვარლამიე** კი მიყვარს, **როგორც** კეთილ კნიაზს გლეხი ძველ დროში, მარა, **ვარლამიეს** ჩემდამი ნდობა არა აქვს, **როგორც** გლეხს კნიაზისადმი ძველ დროში. ასე ვიჯექი და ვუყურებდი გამოშტერტებული და ალბათ **მკვდრისფერი**. **რაღა** ჟორჟი ამაღუ და **რაღა** ის ჩვენი ბაზრობა. მოკლედ, დაიბან - ნუ დაიბან, მაინც ქლიავს **ჰგავხარ**. მეტრო და რაღაც სიგიჟეები ისე მიჭირს, **თითქოს** კუჭი მქონდეს შეკრული.

მწერლისათვის დამახასიათებელ ერთგვარ სტილურ თავისებურებას

წარმოადგენს დაუსრულებელი წინადადებები. ამ ხერხით მწერალი ქმნის ერთგვარ ექსპრესიას, რითაც მკითხველს აძლევს საშუალებას შეიგრძნოს ნაწარმოების არნახული ხიბლი, უფრო მკვეთრად განიცადოს ნაწარმოებში დასმული საკითხის სიმძაფრე. აძლევს მკითხველს საშუალებას იფიქროს, რისი თქმა სურს მწერალს:

იმ დღეს სახლში ვიყავი და...

ოღონდ ჩუმი და...

თუ მოსწონთ, ისეთი რამეები მოსწონთ, რომ...

ნიცაში ვიტყვოდი: „ოტელ „რიც!“ მერე ერთდოლარიან სიგარას ... და ა.შ.

ლაპარაკსაც არ დაგაცდიან... მე ასეთ ბიჭებთან ერთად...

ჩვენთან ხო მასთვია და...

ამდენად, აკა მორჩილაძე სხვადასხვა ენობრივ-სტილისტიკური საშუალებების გამოყენებით ქმნის იმ განსხვავებულ სტილს, რომელიც ასე გამოარჩევს მის ნაწარმოებებს. მწერლისათვის დამახასიათებელ ერთგვარ სტილურ თავისებურებას წარმოადგენს დაუსრულებელი წინადადებები. დიალექტების, ჟარგონებისა თუ ბარბარიზმების გამოყენება. სწორედ მათი საშუალებით ქმნის მწერალი ერთგვარ ექსპრესიას, რაც ასე განსხვავებულ ხიბლს სძენს მის ნაწარმოებებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კვაჭაძე. ლ. (1981). ქართული ენა, ნაწილი I, გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი.
2. მორჩილაძე, აკ. „ობოლე“, PDF, <https://www.scribd.com>document>
3. ჯორბენაძე ბ. (1989). ქართული დიალექტოლოგია, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი.

For Some Linguistic-Stylistic Aspects of *Obole* by Aka Morchiladze

Tsignadze Shorena

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

In his book, *Obole*, Aka Morchiladze retells a well-known historical event with a charm of a story-teller characteristic of him. While reading *Obole*, the past events come to life and we have wonderful opportunities to travel in time and space. Furthermore, we are endowed with a certain sensibility to meet and keep fictional characters forever in our memory. The author possesses a unique style of telling any story so that it reaches the deepest bottom of readers' hearts and makes them totally engaged with the subject matter.

Aka Morchiladze often employs dialectical lexis in his fiction. In this relation, we should mention that in most cases, the writer does not use one specific dialect in one work but he uses a blend of various dialect patterns. This is not true for *Obole* for here the author favors the Lechkhumi dialect. Thus, the vast majority of dialect forms are those of the Lechkhumi.

There are instances of phonetical processes such as assimilation in the book. The

diphthongs [ai, oi] are transformed as [ei]; respectively: [au] →[eu], [au] →[ou]. For instance, there is [geikhara] (გეიხარა), instead of [gaikhara], [shoushva] (შოუშვა) instead of [sheushva], [chourbine] (ჩოურბინე) instead of [chaurbine], [choujeqi] (ჩოუჯეკი) instead of [chaujeqi].

We also have an example of sound metathesis in the following: [navkhe] (ნავხე) instead of [vnakhe]; an example of extra sound formation: sound [v] is formed in front of [o] in the following words [vori] [vorve] [vorsartuliani] instead of [ori] [orive] [orsartuliani].

There are cases of the final sound omissions, especially in complex sentences with the conjunction; we have [ro] instead of [rom] (so that). Also, the writer often uses [cha] and [mi] verbal prefixes instead of the prefix [da].

In Aka morchiladze's fiction proper names are often made diminutive by suffixes which is characteristic of certain dialects of western Georgia. Here too, we have some diversions from the norm. Namely, we have [e] instead of [a] which becomes even more complex and has the suffixes [-ik] [-uk-el] [-ik-un] [-ik-o] preceding it.

In *Obole* by Aka Morchiladze there are also such lexical units of colloquial spoken speech such as slangs and barbarisms. By using them, the writer gives additional semantic and stylistic air to the text and makes its expressiveness more marked. Consequently, the language of the book acquires ironical, playful manner.

Keywords: "Obole", dialect, phonetics, barbarisms, expression.